

Durmuş Hocaođlu

İslâm, Laiklik, Sekülerlik ve Türkiye Pratiđi

Zaman., 30 Temmuz 1998, Pazar., s.02 [“Diyalog” köşesi]

Durmuş Hocaođlu, *Zaman* Yazıları Sıra No: 11

Atıf:

- Hocaođlu, Durmuş., “İslâm, Laiklik, Sekülerlik ve Türkiye Pratiđi”, *Zaman.*, 30.07.1998, Pazar., s.02

Birer Dünyevîleşme Modeli olarak Laiklik ve Sekülerlik

Ülkemizde Laiklik hakkındaki yanlış kanaatleri kabaca ikiye taksim edebiliriz:

1: Laiklik, bütün batı dünyasında birbiçimli bir tavır sanılmaktadır. Bu yanıltıcıdır; Laiklik esas olarak, bizim bildiğimiz ve anladığımız şekliyle esas olarak Fransa’ya özgüdür. Batı ülkelerinin ezici çoğunluğunda mevcut olan “Laiklik” değil “Sekülerlik”tir.

2: Laiklik bizde genellikle çok basite indirgenerek “din ve dünya işlerinin ayrılması” şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak, bu, çok yetersiz ve yanıltıcı bir tanımlamadır.

Laiklik ve onunla birçok ortak paydası bulunan Sekülerlik, Batı dünyasının kendi şartları içerisinde vuku bulmuş olan *dünyevîleşme* tarzlarıdır

Laiklik, Latin-Katolik geleneği üzerinde yükselen bir “**Latin-Katolik tarzı dünyevîleşme**” olup, doktrin olarak ise, “**dünya hayatını yönlendirecek kanun ve nizamlar bütününün dinî bir referanstan değil bizzat dünyanın kendi içinden çıkarılmasını öngören bir kamu düzeni**” olarak tanımlanabilir. Laiklik, bizatihî bir materyalizm ve ateizm (dinsizlik) değil, ‘lâ-dinîlik’dir; Din ile Kamu Düzeni arasına bir mesafe çekmek, Din’i kamu hayatına karıştırmamaktır.

Bunun yanında, Laiklik, tarihî gelişiminin ve tecrübesinin bir ürünü olarak, Din’e, ve fakat bilhassa İslâm dünyasında kurumsal düzeyde bir karşılığı bulunmayan ve sadece Hristiyan (özellikle Katolik) kültüründe ve doktrininde mevcut olan Kilise kurumuna karşı daima soğuk, mesafeli ve kuşkuçudur.

Buna mukabil, **Laisizm**, Laiklik’in ideolojileştirilmesi, katı, sert, Din karşısında agresif, despotik bir devlet politikası haline getirilmesi demektir ki Laiklik’in Din (batı özelinde Kilise) ile *mesafeli* olmasına mukabil, Laisizm, Din’e karşı, hattâ Din ile *kavgalı* olmak demektir ve bu bakımdan da felsefî olarak ateizm şeklinde kategorize edilememekle beraber ateizme meyyaldir. Laisizm’in yine bu katılığının bir yansıması da onun “jakoben” karakterinde gözükür.

Sekülerlik ise, tarihsel gelişim itibariyle German-AngloSakson kültür ve medeniyet havzasında şekillenmiş bir “**German-Anglo-Sakson-Protestan tarzı dünyevîleşme**”dir.

Doktriner olarak Sekülerlik ile Laiklik'in önemli bir ortak paydası bulunmaktadır: **“Dünya hayatını yönlendirecek kanun ve nizamlar bütününün dinî bir referanstan değil bizzat dünyanın kendi içinden çıkarılmasını öngören bir kamu düzeni.”** Ancak, buna karşılık Laiklik'in aksine, Sekülerlik, Din'i bir “potansiyel tehlike” olarak kabul etmez ve birçok ülkede (meselâ İngiltere'de) Din, sistemin ‘karşısında ve dışında’ değil ‘içinde ve yanında’ yer alır. Sistemin içinde ve yanında yer almış olmakla Din, kamu düzenini yönetiyor değildir; ama, bir kurum olarak Din (yani Anglikan Kilisesi) toplumsal hayat içerisinde bir realite, bir olumlu gerçeklik olarak kabul edilmiş olmaktadır.

Sekülerizm ise, “Sekülerlik”ten farklı olup, sadece George Jacob Halyoak'un temellendirmeye çalıştığı bir felsefe olup bir sosyal hareket dönüşerek uygulama alanı bulamamış, Din karşısında agresif olmayan fakat kuvvetli ateistik temayülleri de bulunan bir felsefi harekettir. Sekülerizm ayrıca, Laisizm'de olduğu gibi, zaman-zaman, Sekülerlik'in dayatmacı bir resmî ideoloji olarak kullanılması anlamında da kullanılabilir. Sekülerizm

Bizim kullanmış olduğumuz **“Sekülerizm”** ibaresine gelince: Bu ibare, tarafımızdan, Sekülerlik'in ideolojileştirilmesi kontekstinde değil, German-AngloSakson tipi sekülerliğin Türkiye şartları çerçevesinde millileştirilmesidir. Bu, kamu düzeninin Dinî (İslâmî) hukuk kuralları üzerine oturtulması anlamında olmamakla beraber, Din'in (İslâm'ın) Devlet tarafından yok farzedilmemesini ve sistemin karşısına değil de içine çekilmesini hedef alan bir devlet nizamının felsefi teorisidir.

İslâm, Laiklik ve Laisizm

İslâm ile Laiklik arasındaki ilişkilerin ana hatlarıyla iki veçhesinin bulunduğunu ileri sürmek kabildir: **Teorik Veçhe** ve **Pratik Veçhe**.

Konuya **teorik** açıdan yaklaştığımızda, detaya inmeksizin kesin olarak belirtilmesi gereken husus şudur: İslâm ile Laiklik arasında *doktriner düzeyde* herhangi bir sûrette bir uzlaşma, veya bir telif veya bir sentez meydana getirilmesi kesin olarak imkânsızdır. Buna İslâm'ın bizzat kendi içinden bir cevaz alınmaz. Zira, bu, açıkça İslâm'ın akaid esaslarında insan eliyle yapılmış bir değişiklik, yani bir “din reformu” demek olacaktır. Ayrıca, böyle birşeye Laiklik'in ve hele Laisizm'in kendi içinden de asla bir cevaz alınmaz.

Ancak, İslâm ve Laiklik ilişkileri **pratik** açıdan ele alındığında karşılaşılan keyfiyet ise farklıdır: Pratik zarûretlere binaen, İslâm ile Laiklik arasında ‘bir çeşit’ bir uyuşma sağlanabilir; hattâ sağlanmalıdır. *Doktrin* düzeyinde mümkün olmayan uyuşma, *praksis* düzeyinde mümkündür. Yani, doktriner düzeyde Laiklik ile bir uyuşmaya kapalı olan İslâm, pratik zarûretler düzeyinde açıktır. Burada zikredilen “pratik zarûretler” ifadesi şu anlamdadır: Günümüz şartları muvacehesinde, hem genel olarak dünyada ve hem de özel olarak Türkiye'de bir “İslâmî Sistem”in uygulanabilirliği mümkün değildir. O halde, tutulması icap eden en mâkul yol, bir ‘pratik uzlaşma’ olmaktadır.

İmdi: Laiklik ile İslâm arasındaki bir pratik uyuşma, Laiklik'in Fransız versiyonu şartları çerçevesinde oldukça zor, Laisizm ile ise kesin olarak imkânsızdır. Bunun en temel sebebi, biraz yukarıda açıklanmış bulunduğu üzere, Fransız tipi Laiklik'in — ki en fazla bilinen laiklik de budur — Din karşısındaki kuşkucu, soğuk ve agresif tavrıdır. Laisizm'in militanca agresifliği ise imkânsızlığın en temelli sebebidir. Bunun yerine, Din karşısında daha mütedil olan ve Protestan Laikliği de denebilecek olan **Sekülerlik** tercih edilmelidir.

Bizim buradaki teklifimiz, tarafımızdan “Millî Sekülerlik” olarak adlandırılan yeni bir tezdir.

Tez: Türk tipi ve ‘millî’ bir “sekülerlik”; veya, “Millî Sekülerlik”

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, *evrensel* olana *ulusal* olandan gidilebilir. Nasıl ki demokrasi evrensel bir ide olmakla beraber her demokratik ülkenin demokrasisi birbirinin tıpatıp aynısı olmayıp o ülkenin toplumuna, geleneklerine, birikimine, kültürüne, tarihsel arka-planına bağlı olarak az-çok ama mutlaka farklılık göstermekte ise ve bu da son derece tabî bir keyfiyet ise, aynı şekilde, her laik/seküler ülkenin laikliği/sekülerliği de birbirinin aynı şekilde değildir, olamaz da. Söz gelimi İngiltere, Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, A.B.D. gibi ülkelerin hepsi de laik veya seküler olmakla beraber birbirlerinin tıpkısının kopyası bir ayniyetleri olmadığı gibi, dahası, detayına göz atıldığında, aralarında bazan çok önemli olabilen farklılıkların dahi mevcut olduğu açıkça görülebilmektedir.

Hepsi de batılı, Hristiyan ve dünyevî olmalarına karşılık bu ülkelerin sistemlerinin birbirlerine göre olan bu farklılıkları göz önüne alındığı takdirde, sadece ve yalnız bu tek örnek dahi bizim, kendi rengimizi taşıyan, Türk’e özgü, Türk tarihine, geleneklerine, birikimine uygun ve İslâm ile pratik düzeyde en fazla uyuşma imkânı sağlayabilen bir laiklik/sekülerlik geliştirmemizin zarûretini, hattâ mecbûriyetini kanıtlamaya kifayet edecektir. Şu halde, Türkiye’nin de kendine özgü bir laiklik/sekülerlik anlayışı geliştirebilmesi icap etmektedir. İşte biz buna, bir tez olarak “Millî Sekülerlik” demekteyiz.

“Millî Sekülerlik” Tezimizin Çıkış Noktası: Res Publica

Bizim tezimizdeki temel çıkış noktamız “Res Publica”dır. “Cumhuriyet” kelimesinin kökünü de oluşturan bu Latince ibare, “Halka Ait Şeyler” demektir.

1: Devlet, hiç kuşkusuz, bütün dünyevi kavramların en kutlularından (“kutsal” değil, “kutlu”) birisidir, fakat, Devlet’in aslî varlık sebebi, önce tarihî bir süreklilik olan “Millet” ve sonra da bu sürekliliğin hâl-i hâzırdaki devamı olan “Halk”tır. Şu halde bir devlet, meşrûyetini varlık sebebi olan en temel unsura hizmet etmekte bulabilecektir.

2: Şu halde: Res Publica, (Halka Ait Şeyler), Devlet’in temel meşrûyet şartı olmalıdır.

3: Devlet, “Res Publica” karşısında *ilgisiz* değil *derinden ilgili*, *karşısında* değil *yanında*, *tarafsız* değil *taraf* olmalıdır. Bu, Devlet’in temel meşrûyet şartıdır.

4: Devlet, Millet’e (Natio) ve onun günümüzdeki ber-hayat devamı olan Halk’a (Populus) ait maddî ve mânevî unsurlara hizmet için çalışmalıdır; onun başına tokmak, etine süngü olmak için değil. Birincisi ‘meşrû devlet’ tir, ‘kutlu devlet’ tir, ikincisi ‘despot devlet’, ya da bir Leviathan canavarı.

Öyleyse: Devlet, nasıl ki kendi toplumuna ait “maddî şeyler” (mal, mülk, can, sağlık v.b. gibi) karşısında ilgisiz, soğuk, mesafeli, tarafsız olamayıp onları korumak ve geliştirmekle mükellef ise o topluma ait “mânevî şeyler” (ırz, nâmus, kültür gibi) karşısında da mesafeli, soğuk ve tarafsız olamaz; onları da korumak ve geliştirmek ile mükelleftir ki işte bu “mânevî şeyler” dünyasının en önemlilerinden birisi ve hattâ birçok yerde tartışmasız olarak en başta geleni “Din”dir. Devlet, halkına ait olan herşey gibi onun dini karşısında da tarafsız/ilgisiz kalamaz. Bu, Devlet’in meşrûyet şartlarının en başta gelenlerinden birisidir.

Türkiye özelinde bu devlet Türk Devleti, bu din ise İslâm Dini’dir.

İşte, bizim tezimiz olan Türk tipi Millî Sekülerlik, Devlet’ten bu en basit ve en tabîi hakkın talebi ile başlamaktadır: Türkiye Cumhuriyeti’nin bir dini olmamasının önemi yoktur; önemli olan şudur ki, O’nun vatandaşlarının dini vardır. Türkiye’de elbette başka dinler de vardır ve bütün beşerî haklar ve özgürlükler onların mensuplarının da en tabîi hakkıdır; ama, unutmamalı ki, Türkiye bir dinler mozayığı değildir; Fransa’nın bir Katolik ülkesi olması gibi Türkiye de bir İslâm ülkesidir.

İşte, burada Devlet'in kaçınılmaz vazifesi şu olmaktadır: Türk Milleti'nin dini olan İslâm karşısında mesafeli, soğuk, ilgisiz, tarafsız değil; yakın, sıcak, ilgili ve taraftar olmak; önünde özgürlük alanları açmak, İslâm'ı ve ona inanan milyonları — yani bütün bir milleti — potansiyel bir tehlike gibi görme yanlışlığını terketmek, İslâm dini esasları üzerine müesses olmak değil ama İslâm ile ve dolayısıyla bütün bir millet ile barışık olmak.

İşte, bizim tezimiz olan, Türkiye şartlarına ve Türkiye pratiğine en uygun, Türk tarihine ve birikimine göre, kısacası Türk'e göre millîleştirilmiş olduğunu düşündüğümüz "**Millî Sekülerlik**"in özü bundan ibarettir.

